

A KÁRPÁT-MEDENCE RÉGIÓI 14.

BURGENLAND

A KÁRPÁT-MEDENCE RÉGIÓI 14.

Sorozatszerkesztő:

HORVÁTH GYULA

A kötet lektorai:

SZIRMAI VIKTÓRIA, RECHNITZER JÁNOS

BURGENLAND

SZERKESZTŐK:

JANKÓ FERENC, FÁBIÁN ATTILA, HARDI TAMÁS

NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET

BUDAPEST
2017

© Jankó Ferenc, Fábíán Attila, Hardi Tamás,
Soproni Egyetem Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar, 2017
Minden jog fenntartva!

Technikai szerkesztő • Takács Eszter

Kiadta a Nemzetstratégiai Kutatóintézet a Méry Ratio Kiadó gondozásában

ISBN 978-963-359-075-1

Nemzetstratégiai Kutatóintézet • 1055 Budapest, Kossuth tér 1-3.
Felelős kiadó • Szász Jenő elnök
Borítóterv • Pinczehelyi Sándor
Megjelent • 34 (B/2) iv terjedelemben
Alföldi Nyomda Zrt. • 4027 Debrecen, Böszörményi út 6.
Felelős vezető • György Géza

A tartomány ipara

*Kiss Éva*¹

Bevezetés

Az ipar, mint a gazdaság fontos szektora elengedhetetlen része egy terület bemutatásának, fejlettsége pedig sok mindent elárul az adott térség társadalmi, gazdasági helyzetéről is, mivel a kettő szorosan összefügg. Általában a fejlett ipar, fejlett(ebb) területet jelöl. Abban viszont, hogy milyen ipari tevékenység bontakozik ki egy helyen alapvetően a különböző (természeti, társadalmi, gazdasági stb.) telepítő tényezők játszanak szerepet, amelyek jelentősége változhat a történelem során. Hosszú időn keresztül a természeti tényezők voltak meghatározóak a telephelyválasztásban, a globalizáció korában azonban már más faktorok (pl. tudás, képzettség, kommunikációs kapcsolatok) kerülnek előtérbe, miközben az ipari termelés is átalakult, az elmúlt évtizedekben ugyanis egyre jobban terciarizálódott. Mindezek pedig új kihívásokat és lehetőséget is jelentenek és olyan területeket is „helyzetbe hozhatnak”, amelyek iparosodása nem öltött számottevő mértéket korábban. Közéjük sorolható bizonyos fokig Burgenland is, ahol a megkésett iparosodás szintén oka volt annak, hogy a tartomány sokáig Ausztria legkevésbé fejlett tartományának számított.

Burgenland iparának fejlődésében lényegében két fő szakasz különíthető el, amelyek között a határvonalat a „külső” tényezőkben bekövetkezett radikális változás jelöli ki. Az egyik fő szakasz az 1920 előtti időszakot öleli fel, míg az azutáni időszak képezi a másik fő periódust, amelyen belül több alszakasz határozható meg. Előljáróban azonban szükséges áttekinteni azokat a telepítő tényezőket, amelyek az egyes időszakok iparosodását, illetve az ipar fejlődését befolyásolták a tartományban.

¹ Prof. Dr. Kiss Éva egyetemi tanár, Soproni Egyetem Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar és tudományos tanácsadó, Földrajztudományi Intézet CSFK MTA (kisse@helka.iif.hu)

Telepítő tényezők

Burgenland ipara sosem foglalt el kiemelkedő helyet a régió és az ország gazdasági életében. Ez számos tényezőnek tudható be, amelyek jelentősége bár változott az idők során, mégis a jórésztük ma is több-kevesebb hatást gyakorol az ipar fejlődésére. Az adottságok, a különféle erőforrások tehát bizonyos fókig determinálják a jelenlegi helyzetet és folyamatokat is. Az ipartelepítésben szerepet játszó tényezők közül az egyik fő csoportot a természeti adottságok (domborzat, éghajlat, talaj stb.) képezik, amelyek Burgenland esetében a leginkább a mezőgazdasági termelésnek kedveztek. De visszavezethető ez arra is, hogy nem voltak olyan ásványkincsei (pl. vasérc) és energiahordozói (pl. szén) sem, amelyek sok helyütt az ipar alapjait teremtték meg a 19. században (Rónai 1993). Az utóbbi évtizedekben viszont – ahogy a vonatkozó fejezet bemutatta – a megújuló energiaforrások kiaknázása megalapozta az energiaszektor fejlődését. Ráadásul hosszú időn át a földrajzi fekvése is inkább a kereskedelem fellendüléséhez járult hozzá, hiszen fontos útvonalak vezettek, illetve vezetnek át rajta most is. A terület periféria helyzete, ország- és megyehatár menti elhelyezkedése sem generálta az ipar kiteljesedését. Hátrányosan hatott az iparosodására, hogy ország szerinti hovatartozása is változott a történelem során. A társadalmi-gazdasági tényezők zöme (pl. történelmi örökség, képzetlen munkaerő, fejletlen infrastruktúra) szintén kedvezőtlenül befolyásolta az ipari beruházások telephelyválasztását. A tőkehiány és a potenciális ipari munkaerő szűkössége és alacsony kvalifikáltsága, az ipari munkakultúra, a tradíciók hiánya is okolható az ipar csekély súlyáért a régió gazdaságában, valamint az is, hogy elaprózott a településszerkezete. A sok ezer-kétezer fős település ugyanis nem vonzó a nagyobb ipari beruházások számára napjainkban sem, egyebek mellett azért sem, mert nem biztosítható a szükséges számú szabad munkaerő, és mert a népesség elöregedése felgyorsult az utóbbi évtizedekben. Az is negatívan érintette, hogy nem voltak olyan népesebb települések, nagyobb városok a térségben, amelyek dinamizálhatták volna az ipar, az egész gazdaság vagy tágabb értelemben az egész tartomány fejlődését. Hozzá kell tenni, hogy ezek a centrumok kívül voltak, illetve Magyarországot tekintve kívül rekedtek a tartományon, így az ipari munkásság jórészt Bécs és Grác üzemeibe ingázott.

A helyi ipart a lokális adottságok mellett az országban érvényesülő eltérő politikai, társadalmi és gazdasági körülmények, az úgynevezett „külső”

feltételek is alakították valamilyen mértékben az évszázadok alatt. Következésképp a mostani ipar magán viseli az egyes időszakok politikai, gazdasági és társadalmi hatásait is. Összességében véve úgy is fogalmazhatunk, hogy az ipar szempontjából relatíve kedvezőtlen „indulási feltételekhez” a későbbiek folyamán más hatótényezők is adódtak és a meglévők is módosultak az új kihívásoknak, változásoknak megfelelően, miáltal a megítélésük is változott.

Az 1920 előtt még Magyarországhoz tartozó terület ipara

A későbbi burgenlandi terület iparát hosszú időn át a kézmű- és háziipar, illetve a kisipar jellemezte, ami alapvetően a helyi mezőgazdasági nyersanyagokat (pl. szőlő, cukorrépa, gabonafélék, fa) dolgozta fel megteremtve, ezáltal az élelmiszeripar és a könnyűipar alapjait. Ezek az ágazatok elsődlegesen a lokális szükségleteket elégítették ki, mert a helyi piacokra termeltek.

A nyugat-magyarországi térség ipara a 19. században is lassan fejlődött. Egyfelől azért, mert az osztrák nagyiparnak a 19. század elején és a század második felében tapasztalt fellendülése is jobbra elkerülte, másfelől azért, mert a 19. század utolsó évtizedeiben a gyorsan iparosodó hazai területektől és nagyobb városoktól is távol feküdt. Az iparosodás előmozdítása érdekében a magyar állam 1881 és 1914 között különböző módokon (pénzsegély, gépsegély, adómentesség, kamatmentes kölcsönök stb.) segítette a későbbi burgenlandi települések iparának, különösen a textiliparának a fejlődését (Edvi Illés–Halász 1920). A gyáripar térhódítása azonban vontatottan haladt. Kevés üzem létesült, többnyire néhány foglalkoztatottal, amelyek a térben is erősen koncentráálódtak, főleg a nagyobb településeken. Az ipar csekély jelentőségére utal az is, hogy 1890-ben a népességnek csak töredéke dolgozott az iparban. Burgenland északi részében (úgymond Soprontól északra és délre) az ipari foglalkoztatottak aránya általában 8-12% között változott, ezzel szemben a déli részén többnyire 8% alatt maradt az arányuk (Berend–Ránki 1973). Bár azt szükséges megjegyezni, hogy ezek az adatok a bányászati és a forgalmi dolgozók részesedését is tartalmazzák, vagyis a ténylegesen csak az iparban dolgozók aránya az előbb említetteknél pár százalékkal kevesebb lehetett.

A 20. század első népszámlálásának időpontjára már lényegesen magasabb lett az ipari foglalkoztatottak aránya, ami az ipar fejlődésének felgyorsulását tanúsítja. 1910-ben a kereső népesség 13-21%-a dolgozott az iparban a mai Burgenlandot akkor alkotó vármegyék adatai szerint. A legtöbb ipari kereső Sopron vármegyében élt, ellenben a legkevesebb Vas vármegyében. A járások közül a Nezsideriben, a Nagymartoniban és a Felsőőriben dolgoztak sokan az iparban. Másképpen mondva Burgenland északi része erősebben iparosodott a déli területekkel szemben. Egyúttal ez azt is jelenti, hogy az iparosodás ütemében és az iparosodottság fokában a regionális különbségek nem oldódtak, sőt inkább mélyültek. A települések közül a legkevésbé a kisebb falvak iparosodtak. Ezekben az ipari keresők száma még a száz főt sem érte el és nagyon ritka volt valamilyen ipari vállalat előfordulása is. A legnagyobb létszámban (200 fő felett) a következő településeken tömörült az ipari munkásság 1910-ben (zárójelben az összes keresőből való részesedésük): Lajtaújfalu (Neufeld) 1075 fő (76%), Pinkafő (Pinkafeld) 784 fő (55%), Nagymarton (Mattersdorf) 726 fő (46%), Szarvkő (Hornstein) 689 fő (57%), Lajtaszentmiklós (Neudörfl) 590 fő (58%), Felsőőr (Oberwart) 440 fő (26%), Boldogasszony (Frauenkirchen) 371 fő (34%), Cinfalva (Siegendorf) 365 fő (44%), Radafalva (Rudesdorf) 390 fő (41%), Rödöny (Riedlingsdorf) 355 fő (44%), Nagyszentmihály (Großpetersdorf) 352 fő (37%), Nezsider (Neusiedl) 293 fő (21%), Büdöskút (Steinbrunn) 283 fő (42%), Némethidegkút (Deutsch Kaltenbrunn) 277 fő (29%), Csáva (Stoob) 250 fő (45%), Szentelek (Stegersbach) 224 fő (20%), Németújvár (Güssing) 221 fő (25%), Pándorfalu (Parndorf) 207 fő (17%).

Bár az ipari foglalkoztatottak száma gyarapodott a 20. század elején, az ipari üzemek mérete alapján véve nem változott. Még az első világháború előtt is a kisebb (10 főnél kisebb) ipari üzemek uralták Burgenland iparát. 20 főnél nagyobb ipari vállalatok csak pár településen pl. Pinkafőn (Pinkafeld), Lajtaszentmiklóson (Neudörfl), Savanyúkúton (Bad Sauerbrunn), Császárkőbányán (Kaisersteinbruch) és Királyhidán (Bruckneudorf) fordultak elő. A legtöbb ipari céggel rendelkező település általában azok közül került ki, ahol magas volt az iparban dolgozók száma, vagyis a népesebb településekből. 1910-ben Pinkafőn (Pinkafeld) 256, Felsőőrön (Oberwart) 219, Nagymartonon (Mattersdorf) 171, Boldogasszonyon (Frauenkirchen) 148, Nezsideren (Neusiedl) 141, Gyanafalván (Jennersdorf) 99 és Németújváron (Güssing) 95 ipari vállalatot tartottak nyilván.

Az ipari keresők és az ipari vállalatok ipari ágazatok szerinti megoszlásából arra lehet következtetni, hogy a fonó-, a szövő- és a ruházati ipar, valamint az élelmiszeripar és az építőipar voltak a legfontosabb és legelterjedtebb iparágak a térségben. Ezek az ágazatok külön-külön csak a keresők néhány (1-6%-át) foglalkoztatták, ami nem tűnik számottevőnek, annak ellenére, hogy a részesedésük növekedett 1900-hoz képest, amikor 1-4%-ot ért el az arányuk. Ugyanakkor a bányászati, a vas- és a fémipari, a gépipari és a faipari foglalkoztatottak aránya 1% körül alakult 1910-ben. Összefüggött ez azzal is, hogy ez a terület sosem bővelkedett energiahordozókban és ércekben vagy nemfémek ásványokban. Következésképp a nyersanyaghiány komoly gátat képezett a nehézipar fejlődésének, ami miatt csak nagyon kevesen dolgoztak a bányászatban és a vaskohászatban Burgenlandban. Az együttes számuk még a 200 főt sem érte el és főleg Gáborfalván (Goberling), Grodnón (Grodnau), Búdöskúton (Steinbrunn) és Lajtaújfalu (Neufeld) éltek. Jelentősebb cukoriparral Cinfalva (Cindroff) és Félszerfalva (Wulkaprodersdorf), gépiparral Locsmánd (Lutzmannsburg), kendergyártással Lajtaszentmiklós (Neudorf), jutyagyártással Lajtaújfalu (Neufeld), gyapjúgyártással Léka (Lockenhaus) és Pinkafő (Pinkafeld), cementgyártással Szárazvám (Müllendorf) rendelkezett 1913-ban (Edvi Illés–Halász 1920). Az előbbieket mellett még a szeszgyártás, a téglagyártás és a faipar tartozott a vezető iparágak közé, amelyek több településen is előfordultak és nagyobb termelési volumenükkel már nemcsak a helyi igényeket elégítették ki az első világháború előtt.

Főbb tendenciák az iparban az Ausztriához csatolás óta

Burgenland Ausztriához csatolása az ipar számára is új helyzetet, új feltételeket teremtett. A határváltozás kedvezőtlenül hatott a gazdaság fejlődésére, részben azért is, mert a korábbi gazdasági kapcsolatok megszakadtak vagy az intenzitásuk csökkent, illetve a települések vonzáskörzeteinek a határa is módosult. Tetézte mindezeket a változásokat az is, hogy a két világháború között az egyébként is lassú iparosodás itt még jobban érvényesült. Kiváltképp Burgenland déli része szenvedett a változásoktól és az ipar csekély fejlődésétől. Az idő múlásával azonban a gazdasági és a települések közötti kapcsolatok fokozatosan újraéledtek, újraszerveződtek.

Az ipar szerkezeti és térbeli megoszlásában nem következett be releváns átrendeződés 1920 és 1945 között, annak ellenére, hogy az egyes ipari ágazatok eltérő ütemben fejlődtek, és hogy a regionális különbségek markánsak voltak. Az ipari foglalkoztatottak köre tovább bővült és már Burgenland sok településén 25-35% közötti értéket ért el az arányuk az 1940-es évekre.

A II. világháború utáni évtized sem igazán kedvezett a térség iparosodásának, amiért többek között a szovjet megszállás is okolható (Jankó–Tóth 2008). De a „két világot”, a szocializmust és a kapitalizmust elválasztó határ melletti elhelyezkedése is késleltette azt. Ennél fogva kevés új ipari beruházás valósult meg, elsősorban a meglévő üzemek és iparágak fejlődtek. Az 1960-as évektől azonban már kezdtek megjelenni a térség domináns iparága, a textilipar mellett más ágazatok (pl. fémipar, elektronika) csírái is. Az ipari foglalkoztatottak száma szintén gyarapodott, s 1960-ban már meghaladta az 50%-ot az arányuk a legtöbb burgenlandi településen (Jankó–Tóth 2008). Másképpen fogalmazva Burgenland agrárkeresőinek a számát már felülmúlták az ipariak. Tulajdonképpen erre az időpontra tehető az ipari foglalkoztatás maximuma a térségben. Nemcsak a helyi iparban dolgoztak sokan, hanem a szomszédos tartományokba is többen ingáztak Burgenlandból, annak is jobbára a déli szegmenséből. A társadalmi átrétegződés, a foglalkozási szerkezetváltás igen gyorsan haladt ebben az időszakban.

Az 1970-es évektől tetemes központi támogatásban részesült Burgenland, ami kedvezően hatott az iparra is. Az egyre dinamikusabban fejlődő szekunder szektoron belül erősödött azon ágazatok pozíciója, amelyek kevésbé kvalifikált munkaerőt igényeltek és csekély hozzáadott értéket produkáltak. Ez az ipari létesítmények telephely jellegéből is fakadt. A többnyire nagyobb városokban levő központtól, azaz „kívülről” függtek az ottani munkaerőigényes telephelyek. 1973-ban az összes állás 40-60%-át ellenőrizték „kívülről” Burgenlandban (Maier et al. 1988). Az ipar szerkezetében azért történt némi előrelépés, mert a könnyűipar dominanciája mellett mind nagyobb teret kapott a fémfeldolgozás és a gépipar, azon belül is az elektronika. Ez utóbbi ágazathoz tartozó vállalkozások száma 5-ről 25-re nőtt a tartományban, mellyel egyidejűleg az ágazatban dolgozók aránya az összes foglalkoztatottból 4,8%-ról 8,8%-ra 1969 és 1989 között (Suarez-Villa–Fischer 1995). Ez az elektronikai ipar számottevő térbeli

expanziójával és szervezeti decentralizációjával magyarázható. A munkaigényes munkafolyamatok ugyanis rendszerint a központtól távolabb fekvő településeken kapnak helyet.

Az 1980-as évektől több releváns világgazdasági és világpolitikai változás is bekövetkezett, amelyek Ausztria keleti határvidékét is érzékenyen érintették. A Vasfüggöny leomlása és Burgenland keleti határának átjárhatóvá válása előnyösen befolyásolta az ipar fejlődését és lehetővé tette a vállalatok határon átnyúló kapcsolatainak intenzívebbé válását, amit a magyar oldalon 1989 után végbement radikális politikai, társadalmi és gazdasági változások szintén elősegítettek. Az innováció-orientált térségfejlesztésben kiemelt helyet kaptak a nagyobb méretű iparvállalatok, amelyek az ipar különböző ágazatait (pl. élelmiszer-, textil-, vas- és fémipar) és az építőipart képviselték (Rechnitzer 1990).

Az 1990-es évek közepének nagyon lényeges politikai, illetve gazdasági eseménye volt Ausztria EU-hoz való csatlakozása, ami óriási hatást gyakorolt nemcsak az ország egészének a gazdaságára, hanem az iparra is (Lichtenberger 2000). A fontosabb kihatások között az ipari termelés nemzetköziesedésének elmélyülése, az ipar reorganizációjának felgyorsulása, a relokáció felerősödése, az ipari beruházások támogatásának visszaszorulása és az ipari foglalkoztatottak számának csökkenése, a terciarizáció fokozódása említhető. Mindezek Burgenland iparát sem hagyták érintetlenül, ami abban is megnyilvánult, hogy kezdtek megjelenni a multinacionális vállalatok (pl. a Nokia Kismartonban vagy a Delphi Nagyszentmihályban), ami viszont növelte a terület globális gazdaságba való integrálódásának a mértékét.

Az EU-csatlakozás következtében rendkívül felgyorsult a tartomány gazdasági fejlődése, mivel a leginkább támogatott területek kategóriájába (Objective 1) került, ami hatalmas fejlesztési forrásokhoz való hozzájutást eredményezett. Így viszonylag rövid időn belül, már 2007-re ki is került ebből a csoportból (Csapó–Trócsányi 2012; Szegedi 2007). Ugyanakkor Magyarország EU-csatlakozásra való felkészülése és 2004-es csatlakozása folytán még szorosabbra kezdtek fűződni a határon átnyúló különféle együttműködések. Habár azt meg kell jegyezni, hogy a határ két oldalán eltérő várakozással néztek a változások (a keleti bővítés) elé az ipari vállalkozások: az osztrákok inkább félelmeknek adtak hangot, míg a magyarok inkább előnynek és lehetőségnek tekintették azt (Dőry 1999). Az is új távlatokat nyithatott a térség vállalkozásai számára, hogy Burgenland geopolitikai helyzete is megváltozott hazánk uniós taggá válása révén. Az

egykori perifériából úgymond „centrum terület” lett, ami mintegy „összekötő kapocs”, „híd” funkcionálhat az EU keleti és nyugati tagállamai között. Az új Európa „szívében” való elhelyezkedés Burgenland ipara számára is új lehetőségeket és kihívásokat teremt, ami az ipari termelés modernizációját és globalizációját, valamint a nemzetközi együttműködések intenzívebbé válását vonhatja maga után.

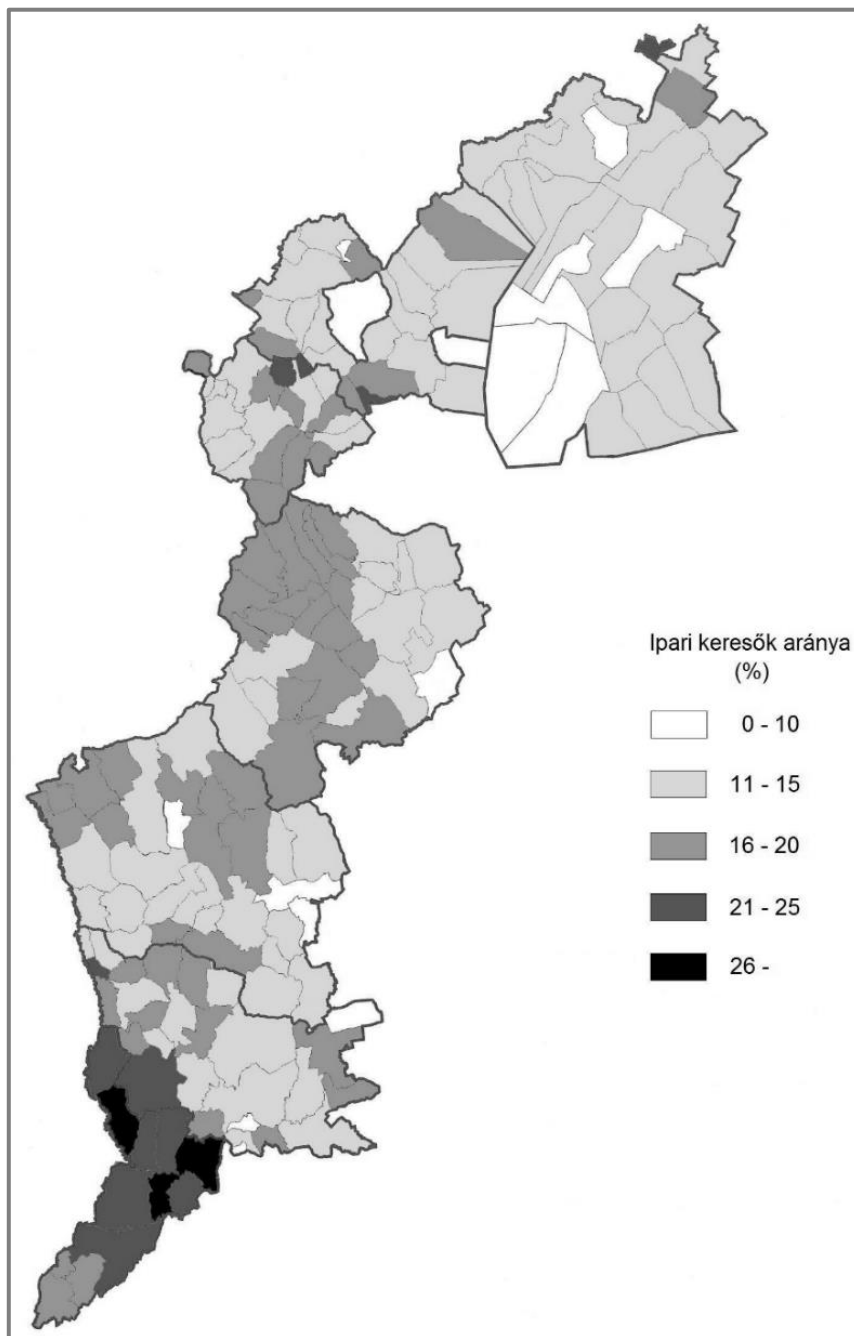
Burgenland ipara elsődlegesen a saját belső erőforrásaira támaszkodva fejlődik a 21. században is. Diverzifikáltabb gazdasági szerkezete és iparának a Nyugat-dunántúli régiónál szerényebb mértékű globalizációja is magyarázatot ad arra, hogy 2008 és 2010 között a gazdasági válság kevésbé sújtotta. A nehézségek áthidalását és az új kihívásokhoz való alkalmazkodást a tudatos iparfejlesztési politika tette lehetővé. Ennek jegyében megkülönböztetett figyelmet fordítanak a technológiaorientált és tudásigényes ágazatok fejlesztésére, melyhez kitűnő alapot biztosítanak az ezredforduló óta létesített technológiai központok. A hat új technológiai központ mindegyike, amelyek a tartomány más-más részében helyezkednek el a lokális adottságokra és lehetőségekre építve a helyi gazdaság egy meghatározott szegmensének a fejlesztését tűzte célul. Nezsiderben a biotechnológia és az innovatív vállalkozások, Kismartonban az információs és kommunikációs technológia, Sopronújlakban a számítástechnika és a high-tech iparágak, Pinkafőn a gazdaság és a tudomány közötti együttműködések, Németújváron a megújuló energiák hasznosítása, Gyanafalván az optoelektronikai és a nagy teljesítményű LED-es lámpák és alkatrészek fejlesztése áll a középpontban. Ez egyben azt is sugallja, hogy az ipar szerkezetében, térbeli megoszlásában, munkaerőigényében stb. is mélyreható változások következnek majd be vagy következtek már be, amelyek az oktatást és a szakemberképzést sem hagyják érintetlenül. Például Pinkafőn olyan szakképzést valósítottak meg a közelmúltban, ami igazodik a helyi energiagazdaság és környezetipar igényeihez.

Az utóbbi évtizedben az egyik fő tendencia, hogy a munkaigényes ágazatok felől egyre határozottabb eltolódás tapasztalható a tudás- és tőkeigényes ágazatok irányába. Ennél fogva az ipartelepítésben korábban kiemelt tényezőnek számító olcsó, szabad munkaerő mind jobban háttérbe szorul. Az új technológiák, a kutatás és fejlesztés jelentőségének erősödése a munkaerő minőségével, szakképzettségével szemben is egyre nagyobb követelményeket támaszt. Ám a magasan képzett munkaerő helyben maradását továbbra is akadályozhatja a kisüzemek dominanciája, amelyek kevés munkahelyet kínálnak és szűkös előrelépési lehetőséget

tesznek lehetővé. Az osztrák munkaerő képzettségi szintjének növekedésével párhuzamosan fokozódott az ipari foglalkoztatottak más gazdasági ágazatokba való átcsoportosulása is, miáltal szintén csökkent az iparban dolgozók aránya. 2001-ben a Fertő térségében már csak 13 és 27% között volt a települések ipari foglalkoztatottainak részesedése, míg Dél-Burgenland területén 27 és 43% között pár település (pl. Újrétfalva, Lipótfalva-Kicled, Baksafalva) kivételével, ahol – részesedésüket tekintve – ennél többen dolgoztak az iparban (Jankó–Tóth 2008). Úgy tűnik tehát, hogy a 21. századra „fordult a kocka” és inkább a tartomány déli felében jelentősebb az ipar a lokális gazdaságban, amit az ottani ipari alkalmazottak magasabb aránya is jelez. Összefügg ez azzal is, hogy az északi rész erősebben kapcsolódik Bécshez, amelynek vonzása, kisugárzása miatt a terciarizáció is előrehaladottabb ott. Szintén említést érdemel és részben új irányvonal az iparon belüli, alágak közötti szerkezeti módosulás: vagyis a feldolgozóipar súlyának mérséklődése a villamosenergia termelés javára, mindamelllett, hogy a bányászat továbbra sem releváns.

Az ipar napjainkban: ágazati szerkezet, területi különbségek

Burgenland ipara ma sem jelentős Ausztrián belül, mivel az osztrák ipari termelés töredékét (2014-ben 1,9%-át) állítja elő és az összes osztrák ipari foglalkoztatott alig 2%-ának ad munkát. Az ipar pozíciója a tartomány gazdaságában is csökkenő súlyú (Novák 2008). Ezt a bruttó hozzáadott érték és az ipari foglalkoztatottak arányának zsugorodása is tükrözi. Az előbbi 19% (az építőiparral együtt 29%), az utóbbi 15% (az építőiparral együtt 26%) volt 2011-ben. Az ipari és építőipari termelés volumene a gazdasági válság éveiben sem esett drasztikusan vissza, ami annak tulajdonítható, hogy a bányászati és főképp a feldolgozóipari termelés mérséklődését az építőipar és az energiagazdaság fejlődése ellensúlyozta. Jelenleg az ipari és építőipari termelésből kevesebb, mint 1%-kal részesedik a bányászat, kb. 60%-kal a feldolgozóipar, 16% körül a villamosenergia-, gáz-, gőzellátás és a fennmaradó hányadban az építőipar.

1. ábra: Az ipari keresők aránya Burgenland településeiben, 2012

Forrás: Statistik Austria, 2012.

Burgenland népességének mindössze 2,6%-a dolgozott az iparban 2014-ben. A számuk az ezredforduló után csökkent, majd a válság utáni gyarapodásukat ismét fogyás váltotta fel, s 2014-ben már csak 7385 fő számára biztosított megélhetést az ipar (ami alatt a bányászat, a feldolgozóipar, a villamosenergiatermelés, gáz-, gőz- és vízellátás együttese értendő). Ugyanakkor a településenkénti adatok szerint 2012-ben közel 20 ezren dolgoztak Burgenland iparában, akiknek a döntő hányadát a feldolgozóipari alkalmazottak képezték. Majd az energiatermelésben (kb. 9%) és végül a bányászatban dolgozók következtek kevesebb, mint egy százalékkal. Az utóbbiak nagyon halovány részesedése abban is kifejezésre jutott, hogy sok településen (36%-ukban) egyetlen bányászt sem regisztráltak. Ez pedig szintén az ágazat elhanyagolható súlyára utal (*1. ábra*).

Az ipari foglalkoztatottak településenkénti megoszlása egyenlőtlen és a korábbi évtizedhez viszonyítva nem változott látványosan. Általában a népesebb településeken magasabb a számuk (pl. Nagymarton 519 fő, Nezsider 402 fő, Pinkafő 385 fő, Felsőőr 382 fő), a tartomány déli részében pedig inkább az arányuk tetemesebb (pl. Radafalva 29%, Badafalva 28%, Rábakeresztúr 27%), amiért a legfőképp a terciarizáció kisebb mértéke okolható. Mivel az ipari vállalkozások nem számottevőek a délebbi településeken, ezért feltételezhető, hogy az ottani ipari foglalkoztatottak egy része ingázik, aminek nagy hagyományai vannak a térségben (Pogátsa 2014). A legtöbb (576 fő) ipari foglalkoztatottat Kismartonban tartották nyilván (s ez nem véletlen, hiszen a legnépesebb és a terület legfontosabb centruma is egyben), s a legkevesebbet (2 fő) Sándorhegy településen.

Burgenland iparában az elmúlt évtizedekben sem változott alapvetően a vállalatok nagyságrendi struktúrája, habár a száz évvel korábbihoz viszonyítva már jóval több a 20 főnél nagyobb vállalkozás, mégis napjainkban is a kisebb vállalkozások túlsúlya jellemző. 2011 végén 1315 ipari vállalkozást tartottak nyilván a tartományban. A legnagyobb részük a feldolgozóiparban működött és néhány (0-4) fős volt. Az ipari vállalkozások alig 13%-ában haladta meg a foglalkoztatottak száma a 20 főt, melyek többnyire a nagyobb településeken koncentráálódtak. A 100 és 250 fős vállalkozások száma 27 volt, melyek közül a legtöbb Lajtaszentmiklóson (4 db) és Pinkafőn (3 db) fordult elő. A 250 főnél nagyobb vállalkozásokból mindössze nyolcat regisztráltak, amelyek Kismartonban, Nagyszentmihályon, Gyanafalv, Lékán, Felsőőrön (2 db), Pándorfalván és Cinfalván találhatóak.

Az ipar jelentőségében a tartományon belül is éles különbségek tapasztalhatók. Az ipari foglalkoztatottak és az ipari vállalkozások kistérségenkénti megoszlásából az következők:

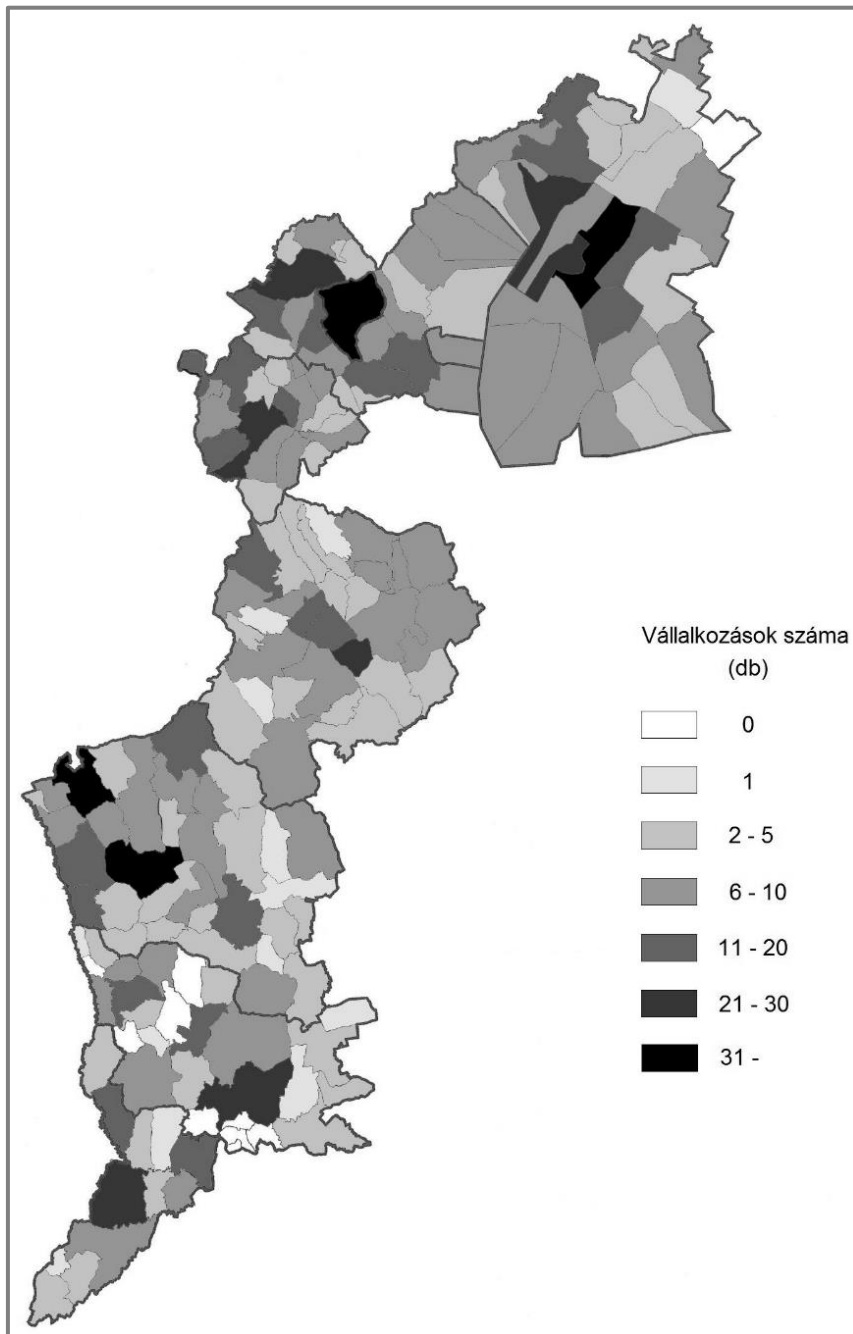
- egyrészt, hogy a tartományon belül az kismartoni kistérség iparának a pozíciója a legjobb és az iparosodottsága a legelőrehaladottabb, mert itt a legnagyobb a két mutató értéke. Ezekről csak hajszálnyira maradtak el Felsőőr iparának mutatói. Szinte elhanyagolható a különbség a két kistérség iparának tartománybeli súlya között.
- másrészt, hogy a két legdélebbi kistérség (Németújvár és Gyanafalva) ipara van a legrosszabb helyzetben, mert a mutatóik értéke a legalacsonyabb a tartományban. Ugyanakkor a többi kistérségben közepesnek mondható az ipar jelentősége. Azt is mondhatjuk, hogy átmenetet képeznek a fejlettebb (nagyon jelentős) és a kevésbé fejlett (kevésbé jelentős) iparral rendelkező területek között, amit az adataik is igazolnak (1. táblázat).

1. táblázat: Az ipari keresők és az ipari vállalkozások száma és aránya Burgenland kistérségeiben, 2011-2012

Megnevezés (kistérség neve)	Az ipari keresők		Az ipari vállalkozások	
	száma 2012-ben	aránya (%) 2012-ben	száma 2011-ben	aránya (%) 2011-ben
Nezsider	3 036	15,3	217	16,5
Kismarton	3 594	18,1	266	20,2
Nagymarton	3 027	15,2	173	13,2
Felsőpulya	2 740	13,8	175	13,3
Felsőőr	3 508	17,6	264	20,1
Németújvár	1 959	9,9	122	9,3
Gyanafalva	2 008	10,1	98	7,4
Összesen:	19 872	100,0	1 315	100,0

Forrás: www. statistik.at

Az ipari vállalkozások településenkénti számát tekintve megállapítható, hogy kevesebb van belőlük a tartomány délebbi részében és a Fertő környéki falvakban. Az összes ipari vállalkozás közül a legtöbb Kismarton (64), Felsőőr (52), Nagymarton (29), Pinkafő (34%), Németújvár (30) és Gyanafalva (28) településen működött (2. ábra).

2. ábra: Az ipari vállalkozások száma Burgenland településeiben, 2011

Forrás: Statistik Austria, 2011.

Az ipar ágazati struktúrájában – bizonyos fokig építve a hagyományokra és alkalmazkodva az új kihívásokhoz – a gépipar, az elektronika, a telekommunikáció, a könnyűipar és az élelmiszeripar a legfontosabbak a villamosenergia-termelés és az építőipar mellett. A legjelentősebb ipari munkaadók, a tartomány kulcsfontosságú vállalatai – amelyek az ipar ágazati szerkezetének meghatározásához is támpontul szolgálnak – a következők: a kb. 900 fős Delphi Packard (elektronika) Nagyszentmihályon, a kb. 460 fős MARETO (műanyagipar) Pándorfaluban, a kb. 380 fős Neudörfler (bútoripar) Lajtaszentmiklós, a kb. 340 fős SIMEA (gépipar) Cinfalva, a kb. 220 fős Felix Austria (élelmiszeripar) Nagymarton, a kb. 180 fős Lenzing Fibers (rost- és cellulózipar) Rábakeresztúr településeken (Csapó–Trócsányi 2012; Schneemann 2007).

A koncentrált ipartelepítésre alkalmas ipari parkok megjelentek Burgenland gazdaságában is a 20. század vége felétől. Eddig három üzleti parkot hoztak létre három településen: Köpcsény, Pándorfalu/Nezsider, Észak-Burgenlandban és Rábakeresztúr, Dél-Burgenlandban.

Az üzleti parkok mindegyike kitűnő telephelyet biztosít az ipari és nem-ipari tevékenységet folytató cégek számára, mert fejlett infrastruktúrával rendelkeznek, és intenzív kapcsolatokat ápolnak a kelet-közép-európai cégekkel, és mert közel vannak a nagyobb városokhoz, különösen igaz ez a tartomány északi felében levő ipari parkokra. A köpcsényi és pándorfalu/nezsideri üzleti park elsősorban a közlekedéssel, kereskedelemmel és szolgáltatással összefüggő vállalkozások letelepítésére fókuszál, ellenben a rábakeresztúri a termelő-tevékenységekhez (autóipar, rost- és cellulózipar stb.) kapcsolódó cégek letelepedését ösztönzi. Mind a három ipari parkban még a teljes terület nagy hányada vár befektetőre. A betelepültség mértéke Köpcsény esetében 23%-os, ami 6 cégnek tulajdonítható (pl. Penny-Billa, BIPA Parfümerien, Palbox Plastic Container). Pándorfalu/Nezsider üzleti park esetében 22 cég (pl. Outlet Center, Hofer, EIP, Mareto, Pöck, Transport Fleischhacker) a terület 49%-át foglalja el. A rábakeresztúriban 45%-os a betelepültség, amin 11 cég (pl. Abalon, Lenzing, Serenzo Flooring Industries, Holler Transport) osztozik. Különlegessége ennek az ipari parknak, hogy saját „zöld energiát” előállító üzemek vannak, és hogy igazi nemzetközi telephelyet kínál, mert a határon átnyúlik és a Szentgotthárdi Ipari Parkban „folytatódik” (Kiss 2013). A két ipari park és üzemeik közötti gazdasági együttműködést egyedülállónak és példaértékűnek ítélték Európában az 1990-es évek végén. Mostanra már a Szentgotthárdi Ipari Park is osztrák tulajdonba került, így a határ két oldalán

levő vállalkozások előtt még nagyobb lehetőségek nyíltak és a fejlesztések is még összehangoltabbá válhattak.

Az ipar szerves része és Burgenland gazdasági életében kiemelt szerepet tölt be az elsődlegesen megújuló energiákra támaszkodó energiaszektor, ahogy azt egy korábbi fejezet részletesen bemutatta. A tartomány úttörő Európában a szélenergiák fejlesztése terén, így ma már teljesen önellátó a szélenergiák által termelt villamos áram révén, holott 2000-ben az áramszükségletének még csak alig 3%-át fedezték a szélturbinák. 2014 óta pedig már exportra is jut a szélenergiából nyert villamos áramból. Az Ausztriában működő 870 szélenergiából 400 db (46%) van Burgenlandban. A 400-ikat Sopronkertes (Baumgartenben) községben helyezték üzembe az elmúlt esztendőben. A legnagyobb, 79 szélkereket működtető erőműparkot Mosontarcsa (Andau) környékén hozták létre, amely 155 ezer háztartás energia szükségletét biztosítja és 130 új munkahelyet teremtett. Ezen kívül még Pándorfalu és Sopronkeresztúr környékén épültek ki nagyobb szélenergiaparkok. A szélenergia nagyfokú előretörése az oktatásra és a szakemberképzésre is hatással volt a tartományban. A szélenergiák üzemeltetésével kapcsolatos szakemberképzést ugyanis Pinkafőn indították el, míg a turbinák javítását végző szakemberek képzése Nagymartonban zajlik.

A megújuló erőforrások hasznosításában regionális különbségek is felfedezhetők: Burgenland északi részében a szélenergia és a napenergia, a tartomány déli részében a geotermikus energia, a középső szegmensében viszont a mezőgazdasági és erdészeti biomassa játszik meghatározó szerepet a villamosenergia termelésben (LEP-2011 2012). Az energiatermeléssel összefüggő kutatások és technológiafejlesztések, valamint újabb erőforrások bevonása és a meglévő kapacitások jobb kihasználása az elkövetkezendő években is fontos feladat.

Az egyes településeken az ipari foglalkoztatottak töredéke dolgozik az energiatermelésben. A települések zömében nem haladja meg a tíz főt a számuk. Mindössze tíz olyan település volt Burgenlandban 2012-ben, ahol tíz fő vagy annál több dolgozott az energiaszektorban. Közülük a legtöbb energetikai dolgozót Nezsider (44 fő), Felsőőr (28 fő), Pándorfalu (22 fő) és Németújvár (16 fő) tömörítette. Tulajdonképpen részben ezeken a településeken található a nagyobb létszámú vállalkozások is, amelyek az energetika terén működnek. 2011 végén hat településen (Kismarton, Boldogasszony, Németújvár, Nezsider, Felsőpulya, Felsőőr) összesen 10 darab 20-99 fős energiaipari vállalkozást regisztráltak. 100-250 fő közötti alkalmazottal működő

nem volt, ellenben 250 fő feletti létszámmal csak egyetlen üzem, az kismartoni rendelkezett. Mindezek a tények egyúttal azt jelzik, hogy az energiaszektor a térben viszonylag koncentráltan helyezkedik el Burgenlandban, s ebben markáns változás nem várható az elkövetkezendő években.

Jövőbeni perspektívák

Burgenland ipara hosszú időn keresztül lassan fejlődött. Az industrializáció a 19. században, de még a 20. század nagy részében is jobbra elkerülte. Jelentősebb változás csak a 1970-es évektől kezdődött. Először a munkaigényes iparágak fejlődtek, majd a globalizáció előrehaladtával egyre fontosabbá kezdtek válni a nagyobb tudást és szakképzettséget igénylő és magasabb hozzáadott értéket előállító ágazatok. Módosult az ipar ágazati struktúrája is: eltolódás következett be a fémipar, a könnyű- és élelmiszeripar felől a gépipar (telekommunikáció, elektronika) villamosenergia-termelés irányába. Az ipari termelés területi egyenlőtlenségei szintén változtak. Napjainkban a tartomány déli felében játszik nagyobb szerepet az ipar a lokális gazdaságban a foglalkoztatottak aránya alapján. A legjelentősebb ipari központok azonban továbbra is Burgenland nagyobb lélekszámú települései, ahol több száz főre tehető az iparban dolgozók száma.

Összességében véve Burgenland ipara markáns átalakuláson ment keresztül az utóbbi évtizedekben, amelyek a további fejlődési irányokat is kijelölik. A jövőben még fontosabb lesz a tudásigényes ágazatok fejlesztése, ami az oktatás és a szakképzés színvonalának emelését ösztönzi. Bár az ipar szerény pozíciója nem valószínű, hogy változik belátható időn belül, mégis releváns része marad a tartomány gazdaságának. Versenyképesebbé, innovatívabbá válásával nemcsak a térség további dinamikus fejlődését mozdíthatja elő, hanem a globális gazdaságba való mélyebb integrációját is.